

سازماندهی مشارکت سازمان‌های غیردولتی در تأمین امنیت عمومی با رویکرد مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر

پرویز یعقوبی^۱

ابوالفضل قاسمی^۲

میلاذ مرادی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۸/۲۵

چکیده:

گسترده‌ی خواستگاه‌های افراد یک جامعه موجب شده است که دولت‌ها به‌عنوان مراجع و متولیان اصلی برقراری امنیت نتوانند به‌خوبی اثرگذاری مقتدرانه‌ای داشته باشند و این اتفاق موجب گردیده تا مردم به صورت خودجوش برای تأمین نیازهای خود با تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن) یا NGO اقدام نمایند. ناجا به‌عنوان متولی اصلی ایجاد نظم و امنیت عمومی به‌منظور رسیدن به اهداف خود نیازمند کمک سازمان‌های مردم‌نهاد به‌ویژه شهرداری و بهزیستی می‌باشد. در این راستا سه فرضیه تدوین گردید. روش تحقیق پژوهش حاضر توصیفی پیمایشی است. بر این اساس جهت بررسی مبانی نظری پژوهش از منابع کتابخانه‌ای و جهت گردآوری داده‌های میدانی از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده است. همچنین جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر افراد شاغل در سازمان‌های مردم‌نهاد (شهرداری و بهزیستی) شهر کرمانشاه می‌باشد. جهت بررسی پایایی پرسشنامه پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل معادلات ساختاری توسط نرم‌افزار AMOS بهره گرفته شد. بر اساس نتایج پژوهش سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی به شهروندان در زمینه پیشگیری و ارائه خدمات عمومی به افراد معتاد یا در خطر اعتیاد موثر باشند. همچنین در این رابطه گسترش همکاری بین سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان‌های مرتبط به آن‌ها با ناجا می‌تواند منجر به گسترش آموزش و اطلاع‌رسانی شود.

کلیدواژه‌ها: ناجا، سازمان‌های مردم‌نهاد، امنیت عمومی، اعتیاد، مواد مخدر.

۱- دانشجوی دوره دکتری امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی و نویسنده مسئول (رایانامه: parvizyaghoubip2@gmail.com)

۲- دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی دانشگاه مازندران

۳- دانش‌آموخته کارشناس ارشد رشته مدیریت اجرایی

مقدمه:

با عنایت به گستردگی خواستگاه‌های افراد یک جامعه که می‌توان آن را همان گستردگی ابعاد امنیت انسانی و عمومی در جامعه دانست، موجب شده است که دولت‌ها به‌عنوان مراجع و متولیان اصلی برقراری امنیت نتوانند به خوبی در تمام حوزه‌ها، اثرگذاری مقتدرانه‌ای داشته باشند و این اتفاق موجب شد تا مردم به‌صورت خودجوش برای تأمین نیازهای خود با تشکیل و پیوستن به سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن)^۱ یا NGO اقدام نمایند (رفیعی، ۱۳۸۷: ۱۲). سازمان‌های مردم‌نهاد به دلیل ماهیت مردمی خود و دوری از دیوان‌سالاری و مسائل پیچیده اداری راحت‌تر با گروه‌های هدف خود ارتباط برقرار می‌سازند و به‌طور بهینه رسالت خود را به انجام می‌رسانند. سازمان‌های مردم‌نهاد کانال ارتباطی بین مردم و دولت بوده و نقش مؤثری در رشد و بلوغ اجتماعی بازی می‌کنند (غلامی، ۱۳۹۱: ۱۷۰). گسترش و تعمیق مشارکت مردمی، نیازمند سازماندهی، نهادسازی و ایجاد شرایط مناسب است. زمانی اندیشه مشارکت در جامعه قوام می‌یابد که عناصری چون آگاهی، آزادی و حرکت داوطلبانه و سازمان‌یافته در آن حضور همبستگی بیابند. وقتی افراد جامعه احساس کنند که نظریات و توانایی‌های آن‌ها می‌تواند در جهت سلامت اجتماع مؤثر باشد، به‌طور همه‌جانبه خود را ملزم به مشارکت در گروه‌ها و انجمن‌ها و طرح‌های مردمی می‌نمایند (کمالی، ۱۳۹۰: ۵۰).

باوجود آنکه مشارکت الزاماً در چارچوب سازمان‌ها و تشکل‌ها صورت نمی‌گیرد، تشکل‌ها و سازمان‌های مردمی آن را نهادینه می‌کنند که در این میان اعتماد و اطمینان دولت به تشکل‌های مردم‌نهاد و جلب مشارکت سازمان‌های غیردولتی حلقه گمشده‌ای است که بایستی به آن پرداخته شود تا در سایه آن سازمان‌ها و نهادهای غیردولتی بتوانند نقش خود را در جهت برقراری امنیت عمومی به خوبی ایفا کنند. با توجه به این‌که در امر مبارزه با مواد مخدر و پیش‌گیری از اعتیاد تک‌تک احاد مردم مسئول هستند و با توجه به گستردگی معضل اعتیاد و عواقب وخیمی که به لحاظ اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بر جامعه داشته و دارد و علم به این‌که دولت به تنهایی قادر به مقابله با این معضل نیست، حضور و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در این عرصه بیش‌ازپیش احساس می‌شود. زمینه فعالیت‌های سازمان‌ها یا نهادهای غیردولتی در چهار مجموعه قابل دسته‌بندی است: ۱. نمایندگی و حمایت از منافع و علایق اقلیت گروه‌های خاص نژادی،

مذهبی، قومی، فرهنگی و اقشار آسیب‌پذیر در برابر و در ارتباط با دولت و یا سایر بخش‌های جامعه؛ ۲. بسیج فعالان اجتماعی، افزایش آگاهی عموم مردم و تلاش در جهت تأمین منافع و حقوق مردم به‌ویژه در خصوص بخش‌های حساس جامعه مانند محیط‌زیست و مبارزه با فساد؛ ۳. مساعدت در امر قانون‌گذاری و نظارت بر عملکرد دولت و بر رفتار و اعمال مقامات دولتی؛ ۴. گسترش فعالیت‌های نیکوکاری و خیریه‌ای، توسعه‌ای و اجتماعی، حقوق بشری و نیازهای ضروری از نظر جامعه مانند بهداشت، آموزش و رفاه عمومی (دیپیم و همکاران، بیتا: ۲۶). در این مقاله با عنایت به این که نیروی انتظامی به موجب قانون متولی اصلی امنیت عمومی را در کشور بر عهده دارد و با توجه به مأموریت‌های متنوع و متعدد نمی‌تواند دغدغه‌ها و مطالبات مردم را در امر مبارزه با مواد مخدر در حد مطلوب ایفا کند. لذا نیازمند ارتباط و جلب مشارکت تشکل‌های مردم‌نهاد در این زمینه می‌باشد که ایده‌ای برای حل این مسئله ارائه خواهد شد. لازم به ذکر است دلیل انتخاب سازمان‌های شهرداری و بهزیستی این است که این دو سازمان متولی اصلی ایجاد، راه‌اندازی و اداره‌ی بسیاری از سازمان‌های مردم‌نهاد هستند و به نوعی سازمان‌های مادر در رابطه با فعالیت‌های موسسات مردم‌نهاد محسوب می‌شوند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

از جمله اهمیت تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره داشت: الف) دستیابی به نقش مشارکت سازمان‌های غیردولتی در تأمین امنیت عمومی با رویکرد مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر؛ ب) دستیابی به نحوه بهره‌گیری ناجا از ظرفیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد (شهرداری و بهزیستی) در امر مبارزه با مواد مخدر می‌باشد؛ ج) مشخص شدن وظایف سازمان‌های دولتی و شبه‌دولتی و هم‌چنین سازمان‌های مردم‌نهاد در امر مبارزه با اعتیاد.

درخصوص ضرورت تحقیق می‌توان به اغفال ماندن وظایف سازمان‌ها، عدم توجه به وظایف خود و هم‌چنین عدم پاسخگویی در برابر وظایف خود اشاره نمود.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

مشارکت: مشارکت از نظر لغوی به معنای درگیر شدن و تجمع برای منظوری خاص است، اما درمجموع می‌توان جوهره اصلی آن را درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست. به بیان دیگر مشارکت را عمل اجتماعی، مسئولیت و تعهد خود در گروه می‌دانند و در این بیان چند نکته تأکید شده است: الف) حضور مردم و پذیرش نقش و مسئولیت در جامعه؛ ب) دخالت افراد باید تأثیرگذار و

۱۴۶ فصلنامه امنیت ملی، سال هفتم، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۶

محسوس باشد؛ ج) مشارکت در جامعه یک فرایند اکتسابی است، یعنی باید آن را آموخت و به نوع رفتار و ارزش‌های متناسب با آن اشاره کرد و توان و قابلیت‌های به‌کارگیری آن‌ها را در افراد جامعه به وجود آورد. در تعاریف دیگر این چنین بیان می‌شود همکاری و شرکت در کار یا فعالیتی و حضور در گروه یا سازمانی به‌منظور بحث، تصمیم‌گیری و پذیرش نقش یا تعامل و ارتباط متقابل با سایر افراد جهت شرکت در کار یا برنامه‌های باهدف مشخص و معین (محسنی تبریزی، ۱۳۹۲: ۱۲).

سازمان‌های غیردولتی: دانشگاه جان‌هاپکینز، معیارها و شاخص‌های زیر را برای سازمان‌های غیردولتی بیان می‌کند:

الف) سازمان‌یافتگی: بدین معنا که تشکل تا حدودی نهادینه و تثبیت شده باشد. به عبارت دیگر هویت سازمانی داشته باشد. این هویت سازمانی با تدوین اساسنامه قانونی، دارا بودن ساختار سازمانی، هدفمندی، استمرار نسبی در فعالیت‌ها یا داشتن تشکیلات متعارف تأمین می‌شود.

ب) خصوصی بودن: باید به صورت سازمانی جدا از دولت باشند. باید از نظر ساختار و تشکیلات وابسته به مجموعه‌های دولت نباشد و احکام و اختیارات دولتی را اعمال نکنند.

ج) خودگردانی و استقلال^۱: بتوانند خود بر فعالیت‌های خودشان تسلط و نظارت داشته باشند و عملاً تحت نفوذ و سیطره دولت، احزاب یا بخش خصوصی قرار نگیرند.

د) توزیع غیرانتفاعی: عواید حاصل از خدمات و فعالیت‌های آنان به مؤسسان یا مدیران تعلق نگیرد.

د) داوطلبانه بودن: به معنای مشارکت غیراجباری در فعالیت‌هاست (دیپیم، ۱۳۹۰: ۴۵).

امنیت عمومی: امنیت عمومی وضعیتی است که در آن مناسبات اجتماعی افراد، نهادهای مدنی و بروکراسی دولتی از ظهور، توسعه و نهادینه شدن فسادهای مختلف، صیانت می‌شود و در نتیجه ضریب ناامنی افراد از ناحیه عملکرد سایر بازیگران اجتماعی کاهش می‌یابد. امنیت عمومی ناظر بر امنیت شهروندان در شبکه تعاملات فرد، دولت و جامعه و با مأموریت‌های سازمان پلیس در ارتباط مستقیم است (افتخاری و نهازی، ۱۳۹۰: ۸).

اعتیاد و مواد مخدر: سازمان بهداشت جهانی، ماده مخدر را این‌گونه تعریف کرده است: «هر ماده‌ای را که پس از وارد شدن به درون ارگانیزم بتواند بر یک یا چند عملکرد از عملکردهای آن اثر بگذارد ماده مخدر گفته می‌شود» (کیانی هفت‌لنگ، ۱۳۸۹: ۱۱). همچنین این سازمان در تعریف

¹ Autonomy

اعتیاد چنین می‌گوید: اعتیاد به‌طور متناوب یا مزمن حالتی است که به‌وسیله مصرف مستدام ماده تخدیر کننده (چه طبیعی و چه صنعتی) ایجاد می‌گردد و خواص آن عبارت‌اند از: میل و احتیاج به مصرف ماده مخدر و تهیه آن به هر صورت و عنوان، گرایش جهت اضافه نمودن به آن هر روز و بیشتر، انقیاد روانی و گاهی هم جسمی در نتیجه استعمال مواد مخدر (همان، ۱۳).

مشارکت: دو رهیافت کلی درباره مشارکت وجود دارد: در یک سنت کلی نظری، مشارکت در سازمان‌های اجتماعی یا سیاسی صرفاً وسیله‌ای برای تحقق اهداف دیگر (معمولاً علائق جزئی و فردی) در نظر گرفته می‌شود؛ به این معنی که هدف اصلی دستیابی به فایده‌های اقتصادی یا کسب منزلت بالاتر اجتماعی-اقتصادی یا قدرت (در معنایی ابزارگرایانه) است. در این سنت نظری به‌طور کلی امر اقتصادی تقدم دارد. در این رویکرد فعالیت اجتماعی یا سیاسی وسیله‌ای برای تأمین نیازها و دستیابی به بهره‌مندی و رفاه بیشتر مادی است. سنت فکری دوم، دربرگیرنده نظریه‌هایی است که به اصالت عمل اجتماعی و اهمیت امر سیاسی اعتقاد دارند. در این نظریه‌ها، مشارکت در فعالیت اجتماعی و سیاسی فی‌نفسه هدف محسوب می‌شود و از طریق آن توانایی‌ها و خلاقیت‌های انسان به‌عنوان موجودی عقلانی و ارتباط جو فعلیت می‌یابد. در این نظریه‌ها مشارکت در سیاست و در فعالیت سازمان‌های اجتماعی وظیفه شهروندان فعال است و نه صرفاً وسیله‌ای برای تأمین نیازها و منافع شخصی یا کسب فایده. فعالیت اجتماعی و سیاسی فی‌نفسه فضیلت است و متمایزکننده حیات انسانی از دیگر اشکال حیات (قاسمی، ۱۳۹۳: ۸۵).

طبق گزارش مؤسسه تحقیقات اجتماعی سازمان ملل، ارکان اساسی مشارکت شامل: سهیم شدن در قدرت، کوشش‌های سنجیده گروه‌های اجتماعی برای دست گرفتن سرنوشت و بهبود اوضاع زندگی، ایجاد فرصت‌هایی برای گروه‌های فرودست (خوبان، ۱۳۹۱: ۲۰۵). در جمهوری اسلامی ایران نیز مشارکت مردمی در چارچوب اصول و ضوابط مردم‌سالاری اسلامی مطلوب شناخته شده و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر مشارکت مردمی و تمرکززدایی تأکید دارد. سیاست عدم‌انحصار دولتی، سازمان‌ها و افراد بیشتری را وارد صحنه تصمیم‌گیری می‌کند و عناصر نظارتی و کنترل بیشتری در صحنه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دخالت می‌کنند. در چنین شرایطی مسئولین باید پاسخگویی عملکرد خود در قبال سازمان‌ها، انجمن‌ها و مجامع مختلف باشند. به‌علاوه چنین برنامه تمرکززدایی کارکردهای مفیدی را در ساختار کلی جامعه بر جای می‌گذارد. از جمله مشارکت بیشتر مردم در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری میسر می‌سازد (دیپیم، ۱۳۸۷: ۱۴).

انواع مشارکت: انواع مشارکت را می‌توان به اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و روانی تقسیم نمود.

الف) اقتصادی: مشارکت اقتصادی به معنای حضور و همکاری آگاهانه اقشار مختلف در جهت تولید، پس انداز، سرمایه‌گذاری بیشتر و مطلوب‌تر، توزیع مناسب و عادلانه‌تر و مصرف بهینه از منابع طبیعی و کالاهای مورد نیاز زندگی و صرفه‌جویی در استفاده از منابع کمیاب زندگی است.

ب) اجتماعی: مشارکت اجتماعی متضمن انواع فعالیت‌های فردی یا اجتماعی تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌های دستگاه‌های عمومی از سطح پایین تا سطوح بالاتر است. مشارکت اجتماعی در معنای وسیع دربردارنده انواع کنش‌های فردی و گروهی به‌منظور دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه و تأثیر نهادن بر فرایندهای تصمیم‌گیری مربوط به امور عمومی است. مشارکت اجتماعی به آن دسته از فعالیت‌های داوطلبانه و ارادی دلالت دارد که از طریق آن‌ها اعضای یک جامعه در امور محله، شهر روستا شرکت کرده و در مناسبات حیات اجتماعی خود مشارکت دارند.

ج) فرهنگی: مشارکت فرهنگی یعنی شرکت داوطلبانه، ارادی و آگاهانه افراد، گروه‌ها سازمان‌های تشکیل‌دهنده یک جامعه در ابعاد گوناگون زندگی فرهنگی آن جامعه به‌منظور گسترش توسعه پایدار، متوازن و همه‌جانبه حیات فرهنگی است.

د) سیاسی: مشارکت سیاسی را فعالیت داوطلبانه اعضای جامعه در انتخاب رهبران و شرکت مستقیم و غیرمستقیم در سیاست‌گذاری تعریف کرده‌اند.

ه) روانی: راجرز و شومیکر معتقدند که مشارکت یک درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی همدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند. مشارکت روانی در قالب ایجاد تغییر و دگرگونی در ذهنیت‌ها و شکستن عقاید قالبی نامناسب و شرکت در عمل جمعی مشترک، گرایش و آمادگی روانی لازم را برای کنش جمعی فراهم می‌نماید (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۱۴۷).

بر اساس مطالب فوق می‌توان انواع مشارکت بین بخش دولتی و غیردولتی را چنین احصا نمود:

۱. مشارکت به‌مثابه مشاوره: به‌منظور مبادله اطلاعات و بسط آگاهی؛ ۲. مشارکت به‌مثابه هماهنگ‌سازی: به‌منظور جلوگیری از دوباره‌کاری؛ ۳. مشارکت تکمیلی: حمایت برنامه‌ای، تسهیم منابع؛ ۴. مشارکت برای همگرایی: سیاست‌گذاری، برنامه‌های بلندمدت؛ ۵. مشارکت نهایی و مرزی: برنامه‌ریزی استراتژیک

سازمان‌های غیردولتی: سازمان‌های غیردولتی در سراسر دنیا مناسب‌ترین بستر رشد و مشارکت افراد در مواجهه با مشکلات اجتماعی و نیز زمینه‌ساز بروز توانمندی‌ها و ظرفیت‌های آن‌ها در ایفای مسئولیت اجتماعی هستند، چنانچه مؤثرترین کانال مشارکت مردم در فعالیت‌های مرتبط با فرآیند توسعه پایدار نیز به‌شمار می‌روند. نقش اصلی این سازمان‌ها در اغلب جوامع علاوه بر بستر مشارکت مردمی، نقش دیده‌بانی و نظارت عام بر حسن اجرای امور در جامعه نیز می‌باشد. این نقش وقتی محقق می‌گردد که نگاه به این سازمان‌ها در یک جامعه، نگاه فرصت‌گونه و توسعه‌مدارانه باشد (دیهم، همکاران، بیتا: ۶۵).

نقش‌هایی که سازمان‌های غیردولتی می‌توانند در چارچوب برنامه‌های دولت ایفا کنند عبارت‌اند از: بیان نیازهای افراد ذی‌حق برای لحاظ کردن در برنامه دولت‌ها، تهیه اطلاعات لازم برای برنامه‌ریزی دولت، سازماندهی اجتماعات برای بهره‌مندی از منابع برنامه‌ها، خدمات‌رسانی به جمعیت‌های مناطق دورافتاده یا به‌عنوان مجرای ارتباطی با سایر سازمان‌های غیردولتی. به‌عبارت‌دیگر فعالیت این سازمان‌ها را به شرح ذیل می‌شود فهرست نمود: ۱. جمع‌آوری، ارزیابی و انتقال اطلاعات؛ ۲. اقدامات حمایتی و وکالتی؛ ۳. سیاست‌گذاری از طریق ارائه پیشنهاد به دولت یا سازمان بین‌المللی؛ ۴. آموزش، پژوهش و انجام مطالعات؛ ۵. جمع‌آوری و ارائه کمک‌های بشردوستانه؛ ۶. تشریک‌مساعی؛ ۷. کارکرد تبلیغاتی از طریق ستایش یا محکومیت؛ ۸. ایفای نقش ناظر در تعهدات داخلی و بین‌المللی دولت (دیهم، ۱۳۹۰: ۸۹).

به‌طور خلاصه می‌توان کارکرد سازمان‌های مردم‌نهاد را چنین بیان کرد:

۱. شراکت با دولت‌ها در ارائه خدمات، تعیین اولویت‌ها؛ ۲. منبع نوآوری، تجربه و آزمون رویکردهای نوین؛ ۳. پاسخگویی سریع‌تر به نیازهای محلی؛ ۴. ارائه بازخوردهای لازم از سیاست‌ها؛ ۵. نمایان کردن ارزش‌های جامعه مدنی؛ ۶. ابزاری برای ائتلاف نیروهای اجتماعی؛ ۷. نمودی از شهروند فعال؛ ۸. نمودی از سرمایه اجتماعی ساختی (ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۹۳: ۱۳).

با توجه به اقدامات و وظایف سازمان‌های مردم‌نهاد به‌طورکلی می‌توان دو نوع تقسیم نمود: انجمن‌هایی که فعالیت‌های اجرایی انجام می‌دهند و انجمن‌های اطلاع‌رسانی یا کسانی که موضوعات خاص را پیگیری می‌کنند و به‌نوعی برای رسیدن به آن مبارزه می‌کنند تا درنهایت بر روی سیاست‌گذاری‌های خرد و کلان تأثیر بگذارند. تفاوت این دو در این است که در اولی تغییر در وضعیت موجود از طریق انجام پروژه‌ها و به صورت محدود به وقوع می‌پیوندد مثل خیریه‌ها و

۱۵۰ فصلنامه امنیت ملی، سال هفتم، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۶

انجمن‌های انسان دوستانه. فلسفه این سازمان‌ها اصلاح و تغییر وضعیت موجود از طریق کار بر روی کوچک‌ترین واحدهای اجتماعی است. اما در نوع دوم این انجمن‌ها آنان می‌کوشند تا با تأثیرگذاری بر روی نظام‌های سیاسی و تصمیم‌گیری به تغییر در سطح جامعه و اصلاح و بهبود وضعیت کمک کند (غلامی، ۱۳۹۱: ۲۲).

سازمان‌های مردم‌نهاد درکلی‌ترین معنایش، به سازمانی اشاره می‌کند که مستقیماً بخشی از ساختار دولت محسوب نمی‌شود، اما نقش بسیار مهمی به عنوان واسطه بین فرد فرد مردم (اتم‌های اجتماع) و قوای حاکم و حتی خود جامعه ایفا می‌کند. بسیاری از سازمان‌های مردم‌نهاد غیرانتفاعی نیز هستند. بودجه این سازمان‌ها از طریق کمک‌های مردمی، سازمان‌های دولتی، توسط خود دولت یا ترکیبی از طرق مذکور تأمین می‌شود. بعضی از سازمان‌های مردم‌نهاد نیمه‌مستقل وظایف و کارهای دولتی را نیز انجام می‌دهند. برخی از این سازمان‌ها هیچ علاقه‌ای به سیاست ندارند، این در حالی است که برخی از آن‌ها به منظور تأمین منافع اعضای خود صرفاً به لابی‌گری در دولت می‌پردازند (خانجانی، ۱۳۹۲: ۱۹).

تعامل دولت با جامعه مدنی (سازمان‌های مردم‌نهاد)

بحث جامعه مدنی و دولت در واقع تعیین حدود حوزه‌ها و عرصه‌های اقتدار است، بدین معنا که جامعه تا چه اندازه می‌تواند فضای مربوط به خود را داشته و تا چه حدی دولت این حوزه را محترم می‌شمارد؟ ریشه اصلی ترس برخی از دولت‌ها از رشد جامعه مدنی و نهادهای غیردولتی جامعه سیاسی، مثل احزاب آن است که این دولت‌ها سالم و منضبط نیستند یا اینکه اقتدار لازم را در خودشان نمی‌بینند. بنابراین مانع تشکیل سالم نهادهای سیاسی می‌شوند. دولت و جامعه مدنی می‌توانند با یکدیگر ارتباط و از یکدیگر تغذیه کنند، زیرا دولت با فراهم کردن چارچوب‌های قانونی زمینه بقای جامعه مدنی را فراهم می‌آورد و اقتدار سیاسی نیز نمی‌تواند بدون وجود جامعه مدنی در بلندمدت ادامه حیات دهد. تحت این شرایط، دولت برای حفظ مشروعیت خویش و بالا بردن کارایی شدیداً به جامعه مدنی نیازمند است (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۸۵).

در خصوص رابطه بین دولت و الگوهای مشارکت مردمی، حکومت‌ها همیشه تعیین‌کننده در میزان فعالیت‌های مردمی داشته‌اند. وجود مقررات مناسب، دعوت، تشویق، دادن تسهیلات و قدردانی از تلاش‌های نهادهای مردمی، بستری مناسب به شمار می‌آید. برعکس ایجاد محدودیت‌ها، محدود کردن آزادی‌های اساسی، بی‌توجهی به نظرهای مردم، وضع قوانین دست‌وپا گیر و یا نبودن قانون، نبود امنیت برای فعالان، نبود امکانات و تسهیلات و غیره همواره از عوامل کندکننده و یا مانع

بوده‌اند نحوه برخورد حکومت‌ها معمولاً ناشی از نحوه نگرش آنان به فعالیت‌های مردمی است. بسیاری از آن‌ها به غلط افزایش تحرک و قدرت‌گیری مردم به شکل‌های فردی و گروهی را مساوی با کاهش اقتدار خود و ضعف حکومت تلقی می‌نمایند. از این‌رو پیتر ایوانز دولت‌ها را به دو دسته دولت‌های یغماگر و دولت‌های توسعه‌گرا تقسیم می‌کند. ویژگی‌های دولت‌های یغماگر عبارت‌اند از قربانی و مرغوب نمودن شهروندان، برخوردار بودن از قدرت انحصاری و استبدادی، عدم احساس نیاز به مذاکرات نهادینه با گروه‌های اجتماعی و سیاسی، مشارکت زدایی، رجحان منافع فردی بر منافع جمعی، گستردگی مقررات و متصدی بودن دولت در همه امور. از سوی دیگر ویژگی‌های دولت توسعه‌گرا عبارت‌اند از خودگردانی متکی به جامعه، مذاکرات مداوم با تشکل‌های مدنی، رجحان منافع جمعی بر منافع فردی، دیوانسالاری کارآمد، شایسته‌سالاری قوی (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۵۹).

به‌طور خلاصه می‌توان رابطه دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد را چنین ترسیم نمود:

جدول ۱. رابطه دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد

متفاوت	مشترک	راهبردها/اهداف
براندازی	همکاری	مشابه
تخاصم	تکمیل	متفاوت

امنیت عمومی: مفهوم عمومی بر خلاف «ملی» به داخل واحد سیاسی توجه دارد و به‌جز برخی روابط اجتناب‌ناپذیر بین داخل و خارج، اصالتاً توجهی به خارج از واحد سیاسی ندارد. از سوی دیگر، دولت و حاکمیت، محور و مرکز بحث قرار نمی‌گیرد، هرچند مهم باشد. معنای عموم (مردم) در امنیت عمومی یا مفاهیم مشابه آن مانند مصالح و نظم عمومی از نظر کمی با تعداد زیاد مردم شناسایی می‌شود و از نظر کیفی نیز با اوضاعی که می‌توانند این تعداد را تحت تأثیر قرار دهد سنجیده می‌شود (ره‌پیک، ۱۳۸۵: ۷).

با توجه به این‌که مفهوم امنیت عمومی شامل طیف گسترده‌ای از حمایت‌ها جهت حفظ ایمنی و حمایت از افراد انسانی و حقوق و آزادی‌های آن‌ها از جمله حفظ امنیت حیثیت و منزلت فردی و اجتماعی، حمایت از حق حیات و حفاظت از امنیت حقوق مادی می‌شود، مقررات متنوعی نیز در سطوح مختلف بین‌المللی و منطقه‌ای نظام حقوق بشر به تصویب رسیده است (ابراهیمی، ۱۳۹۰: ۶).

اما جایگاه دومی که در آن به مقوله امنیت عمومی پرداخته شده، در موضعی است که مقوله «امنیت عمومی» به عنوان یکی از اهداف مشروع جهت اعمال محدودیت در اجرای برخی حقوق و آزادی‌های اساسی مورد شناسایی قرار گرفته است. از این جنبه، با توجه به اینکه برخی از حقوق و آزادی‌های بشری به رسمیت شناخته شده در اسناد حقوق بشری مطلق نبوده، به دولت‌ها اجازه وضع مقرراتی در جهت اعمال محدودیت بر اجرای این حقوق و آزادی‌ها، جهت دستیابی به اهداف مشروعی چون امنیت عمومی، نظم عمومی و... داده شده است. به عنوان نمونه بند ۳ ماده ۱۸ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۹۶۶)، امنیت عمومی را به عنوان یکی از اهداف مشروعی که جهت دستیابی به آن می‌توان بر حق آزادی ابراز (اظهار) مذهب یا عقیده محدودیت‌هایی مقرر گردد، بر شمرده است. همچنین امنیت عمومی در ماده ۲۱ (حق تشکیل مجامع مسالمت‌آمیز) و بند ۲ ماده ۲۲ (حق اجتماع آزادانه) میثاق مذکور نیز به عنوان هدف مشروع جهت اعمال محدودیت نسبت به اعمال حقوق مذکور مورد شناسایی قرار گرفته است. بنابراین از این حیث که در کجا می‌توان امنیت عمومی را به عنوان یکی از اهداف مشروع برای اعمال محدودیت نسبت به برخی از حقوق و آزادی‌ها در نظر گرفت، به نظر می‌رسد باید به موارد تصریح شده آن در اسناد مختلف بسنده نمود و نمی‌توان این مقوله را در مواردی که به آن تصریح نشده، به کار گرفت، گرچه دولت‌ها در عمل با توسعه‌ای که در مفاهیم مشابهی چون مسئله امنیت ملی و نظم عمومی می‌دهند، به گونه‌ای مصادیق این مفهوم را نیز تحت پوشش قرار می‌دهند (ابراهیمی، ۱۳۹۰: ۷۵).

در راستای امنیت عمومی و وظایف دولت ماده ۱۱۹ قانون برنامه چهارم توسعه بیان می‌دارد: دولت موظف است، به منظور ارتقای امنیت عمومی و انضباط اجتماعی، اقدام‌های لازم را برای تحقق موارد ذیل به عمل آورد:

- الف) آموزش عمومی و ترویج فرهنگ قانون‌مداری، نظم، مدارا و زیست سالم.
- ب) توسعه مشارکت همه‌جانبه همه ایرانیان، بر اساس حق برابر شهروندی در نظام تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و مدیریت اجرایی کشور.
- ج) تهیه سازوکارهای لازم جهت توسعه مشارکت مردمی، برای تأمین نظم و امنیت عمومی.
- د) تهیه سازوکارهای لازم جهت تقویت نهادهای مدنی و احزاب در کشور (ماده ۱۱۹ قانون برنامه چهارم توسعه).

پلیس: موضوع اساسی در نظام پلیسی به کارگیری شیوه‌های تصمیم‌گیری در اجرای قوانین است.

پلیس نیروهای قانونی، درون ساختار دولت است که مسئولیت کنترل جرائم، حفظ نظم و محافظت از قانون در ناحیه جغرافیایی معین را به عهده دارد (احمدی، ۱۳۸۷: ۲۳۵). در دنیای مدرن مهم‌ترین وظیفه پلیس نگهداری نظم و آرامش در جامعه است. از دیگر وظایف و مسئولیت‌های پلیس اجرای قانون و وظایف مرتبط با خدمات است. برخی از کارکردهای پلیس به شرح زیر است:

۱. اعمال زور با هدف پیشگیری از قانون‌شکنی و متوقف کردن و بازداشت افرادی که قانون‌شکنی می‌کنند؛
۲. به‌عنوان نیروی صف مقدم نظام عدالت جنایی؛
۳. کارکردهای مرتبط با خدمات به عامه مردم؛
۴. به‌عنوان نمادی از حکومت (احمدی، ۱۳۸۷: ۲۳۸).

بررسی وضعیت مواد مخدر در ایران

ایران قریب به ۱۰۰ سال است که دست به گریبان معضلی به نام مواد مخدر است. برای تعیین حدود و ابعاد این معضل کافی است به بیش از ۸۰ مصوبه قانونی و مقررات دولتی از سال ۱۲۸۹ تاکنون پرداخته شد. گفته می‌شود ایران با تعدادی بین ۱ تا ۴ میلیون معتاد روبه‌روست (مکی علمداری، ۱۳۹۰) نه‌تنها خود مصرف‌کنندگان از پیامدهای جسمی و اجتماعی اعتیاد رنج می‌برند، بلکه خانواده‌های آن‌ها، دستگاه‌های دولتی مانند نیروی انتظامی، بهزیستی، قوه قضائیه، زندان‌ها، ریاست جمهوری، ستاد مبارزه با مواد مخدر نیز با مسئله اعتیاد درگیر بوده و هستند.

سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان عاملان مبارزه با اعتیاد به دو صورت می‌توانند به رسالت خود در جامعه عمل نموده و در گسترش امنیت انسانی اثرگذار باشند. در درجه اول این سازمان‌ها با انجام آموزش‌های لازم به اطلاع‌رسانی در جامعه برای پیشگیری از گرایش افراد به اعتیاد می‌پردازند و در درجه دوم با ارائه خدمات مختلف به معتادین، شرایط ترک اعتیاد را برای ایشان فراهم و از آن‌ها مراقبت‌های لازم را برای جلوگیری از بازگشت مجدد ایشان به عمل می‌آورند.

سازمان‌های مردم‌نهاد مبارزه با اعتیاد با اعلام موجودیت و با حضور در جامعه نقش مهمی را در کمک به دولت و گروه‌های خودیار مانند ¹NA (انجمن معتادان گمنام) که در سال ۱۳۶۹ تأسیس شد، نقش به‌سزایی در رهایی از اعتیاد و نجات معتادین داشته است که نمونه بارزی از تشکل‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد هستند. در کشورهای پیشرفته دنیا، سازمان‌های مردم‌نهاد به دلیل اینکه سازمان‌هایی برآمده از دل مردم می‌باشند بیشترین مسئولیت را در پیشگیری و حتی درمان این

¹ . Narcotics Anonymous

بیماری خانمان سوز برعهده دارند (رفیعی، ۱۳۸۷: ۴). بنابراین تأثیرگذاری فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در این راستا به حدی است که سالانه دولت بودجه زیادی را برای فعالیت‌های بشردوستانه و داوطلبانه سازمان‌های مردم‌نهاد در نظر گرفته و از آن‌ها نهایت بهره‌برداری را در امر مبارزه با اعتیاد می‌برند (مکی علمداری، ۱۳۹۲) و با توجه به کارکردهای مثبتی که دارند، می‌توانند در رشد و توسعه پایدار جامعه در همه عرصه‌های اجتماعی نقش مؤثری را ایفا کنند. این سازمان‌ها می‌توانند با جلب مشارکت‌های مردمی در رسیدن به اهداف توسعه، دولت را یاری دهند و با ایجاد زمینه‌هایی برای فعالیت افراد مختلف از استعداد و ظرفیت آن‌ها بهره‌گیرند. به‌طور کلی می‌توان به اهم موارد اقدامات سازمان‌های مردم‌نهاد در مبارزه با اعتیاد چنین بیان نمود:

۱- تقویت ارتباط و تعامل میان ستاد مبارزه با مواد مخدر و سازمان‌های مردم‌نهاد به منظور بهره‌گیری این بخش از ظرفیت‌های یکدیگر؛

۲- زمینه‌سازی برای ایفای نقش سازمان‌های مردم‌نهاد حوزه مبارزه با مواد مخدر کشور به‌عنوان مجری، ناظر، همکار و مشاور.

۳- زمینه‌سازی در جهت استانداردسازی فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد حوزه مبارزه با مواد مخدر.

۴- بررسی و اظهارنظر در خصوص طرح‌ها و برنامه‌های حمایتی، تشویقی ستاد و دستگاه‌های اجرایی مربوط به چگونگی تسهیل و گسترش کمی و کیفی مشارکت‌های مردمی و سازمان‌های مردم‌نهاد حوزه مبارزه فراگیر با اعتیاد و مواد مخدر و هماهنگی‌ها و کنترل‌های لازم و بررسی و ارائه پیشنهاد و ایجاد هماهنگی و انسجام در امر نظام جامع نظارت و پایش و ارزیابی کمی و کیفی فعالیت‌های مردمی، سازمان‌های مردم‌نهاد و گروه‌های هم‌تا حوزه مبارزه با مواد مخدر و اعتیاد اعم از پیشگیری و درمان از جمله این شرح وظایف است.

۵- توانمندسازی و ارتقاء ظرفیت‌های عمومی و تخصصی سازمان‌های مردم‌نهاد و کلیه گروه‌های مردمی علاقه‌مند و فعال در حوزه مبارزه با مواد مخدر در سراسر کشور؛

۶- پیشگیری از سوء‌مصرف مواد نیازمند مشارکت جدی مردم و بخش‌های دولتی و غیردولتی است (خانجانی، ۱۳۹۲: ۲۲۶).

ارتباط میان امنیت عمومی و مشارکت مردمی یک ارتباط دوسویه است. از یک طرف گسترش امنیت می‌تواند زمینه‌ساز توسعه مشارکت‌های مردمی و از طرف دیگر افزایش مشارکت‌های مردمی پشتوانه محکمی برای حاکمیت و بقای امنیت جامعه است. برای توسعه مشارکت مردمی باید

امنیت عمومی (اجتماعی) به‌عنوان زمینه آن به‌وجود آید. اما وجود امنیت عمومی به‌عنوان زمینه‌ساز مشارکت مردمی به این معنا نیست که نهادهای انتظامی (پلیس) به‌تنهایی می‌توانند متولی امنیت اجتماعی باشد و این وظیفه را بدون مشارکت مردم و به‌تنهایی انجام دهد. در پایان می‌توان در خصوص مشارکت سازمان‌های غیردولتی در تأمین امنیت بیان داشت، یک جامعه پویا و فعال و دارای توسعه پایدار متشکل از سه جز می‌باشد: "حکومت، بخش خصوصی و نهادهای مدنی فعال". از این رو انجام هر اقدامی در سطح شهرها بدون بکارگیری مردم و به‌ویژه نهادهای سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در آن عرصه نتیجه برجسته‌ای نخواهد داشت؛ چراکه وجود خود مردم که در بطن جامعه حضور دارند امراض را بهتر شناسایی و نسخه تجویزی که صادر می‌کنند بهتر می‌باشد؛ چون خود آن‌ها در میان مردم حاضر می‌باشند در نتیجه عمل آن‌ها سریع‌تر مورد پذیرش عمومی قرار می‌گیرد.

در زمینه همکاری سازمان‌های مردم‌نهاد و مبارزه با اعتیاد، سازمان‌های مردمی با تشکیل جلسات مستمر و پیگیری مداوم آن دسته از افراد را از مرحله جذب به مراکز ترک اعتیاد همراهی و در حین انجام درمان نیز با ارائه خدماتی از قبیل کلاس‌های روانشناسی، تقویت باورهای معنوی، بازپس دادن حس انسانیت و ایجاد یک فضای روحی مناسب جهت ایجاد رغبت و علاقه در خود فرد معتاد وی را آماده پذیرش ترک و بازگشت به کانون اجتماع و خانواده گردانند. در همین راستا پس از انجام ترک و مراحل پزشکی و روحی، افراد را رها نکرده و در راستای اساسنامه‌های موجود سازمان‌های مردم‌نهاد با تشکیل جلسات، انجام مسافرت‌های تفریحی و مذهبی، کماکان فرد را از نظر روحی کنترل نموده تا جایی که خود فرد علاوه بر اینکه رغبتی به برگشت به مواد مخدر نداشته باشد، بلکه خود نیز با پیوستن به سازمان‌های مردم‌نهاد و با داشتن تجربیات تلخ و شیرین بتواند فرد معتاد دیگری را نجات بخشد که این امر در صورت یک عزم جدی و استمرار دور از تصور نخواهد بود (غفاری و جمشیدزاده، ۱۳۹۰: ۸۴). در زمینه توزیع و پخش مواد مخدر نیز سازمان‌های مردم‌نهاد با توجه به اساسنامه موجود و شرح وظایف خود می‌توانند با ارائه آموزش‌های لازم و کاربردی به جامعه، هر چند از مجموعه‌های کوچک از جمله مدارس ابتدایی و راهنمایی و متوسطه همین‌طور دانشگاه و... به کودکان و جوانان آموزش دهند که مواد مخدر چه بلای خانمان‌سوزی می‌باشد. زیرا آموزش‌ها اگر در سطح سازمان‌های مردم‌نهاد باشند بازتاب بهتری خواهند داشت زیرا جامعه هدف احساس خویش‌پنداری دارند و تأثیر بهتری خواهد داشت

ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۹۳). در همین راستا پس از ارائه آموزش‌های لازم و عواقب ناشی از مواد مخدر، نسبت به معرفی مراکز و افرادی که اقدام به توزیع مواد مخدر در سطح خرده‌فروشی و کلان می‌کنند خواهند داشت. چراکه متأسفانه الان در سطح مدارس و دانشگاه‌ها توزیع مواد مخدر در سطح خرده‌فروشی وجود دارد. همین‌طور سازمان‌های مردم‌نهاد و افراد شاغل در آن‌ها که در امر پیشگیری و درمان اعتیاد و همچنین پخش مواد مخدر انجام خدمات می‌نمایند، می‌توانند با حضور در مساجد، کانون‌های محلات و حضور در فرهنگسراها و پارک‌ها مخصوصاً پارک‌های پرخطر و حادثه‌خیز نسبت به شناسایی، آموزش و کنترل افراد و مخصوصاً نوجوانان و جوانانی که مخصوصاً در ابتدای راه پرخطر اعتیاد هستند و حتی به‌صورت تفنی و به‌اصطلاح، تفریحی مبادرت به استعمال سیگار و یا مواد مخدر سنتی و صنعتی می‌کنند، اقدام نمایند و با جذب آن‌ها به کانون‌های آموزش جمعی و یا حتی فردی آگاه‌سازی، ترک و کنترل‌های لازم را انجام داده، به‌طوری‌که در مرحله اول بدون اینکه آبروی فرد در خطر قرار گیرد، اقدامات لازم انجام گیرد. و پس از ترک و آموزش‌های لازم از آن‌ها بخواهند تا با طیب خاطر نسبت به معرفی افراد و مراکزی که به تهیه و توزیع مواد مخدر سنتی و صنعتی مبادرت می‌نمایند اقدام نمایند چراکه مردم و نیروهای مردمی به‌عنوان گسترده‌ترین و قویترین شبکه موجود در جامعه می‌باشند که توانایی شناسایی، آموزش و معرفی موادفروشان خرد و کلان را دارند که با معرفی آن‌ها به معتمدین محل، مراکز انتظامی و همچنین سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه مبارزه با مواد مخدر و اعتیاد می‌توانند نقش به‌سزایی داشته باشند (غفاری و جمشیدزاده، ۱۳۹۰).

پیشینه تحقیق

بر اساس تحقیقات انجام‌شده در مراکز پژوهشی و تحقیقاتی، پایگاه اینترنتی و مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشور، در خصوص مشارکت نهادهای مردمی و سازمان‌های غیردولتی در زمینه اعتیاد و مواد مخدر تحقیقات اندکی صورت پذیرفته، لیکن تحقیقات پراکنده‌ای پیرامون سازمان‌های مردم‌نهاد و نقش آن‌ها در امنیت عمومی به صورت مستقل در ایران و جهان انجام گرفته است.

در مقاله‌ای با عنوان «مشارکت اجتماعی و مراقبت انتظامی همگانی»، به بررسی نقش مشارکت همگانی در ابعاد مختلف در تأمین امنیت پرداخته است و به این معتقد است که مهم‌ترین نوآوری سازمان پلیس، نظارت همگانی بر پلیس بوده است که این اصطلاح در واقع متضمن مشارکت و

همکاری شهروندان با پلیس در سطح محلی، تعریف مسائل مرتبط با جرم، تعیین اولویت‌های پلیس، شناسایی مسئله و حل آن‌هاست (روهنا، ۱۳۹۳: ۱۰).

مکی علمداری و جلایی پور (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «تحلیل عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر»، با نگاه عاملیت ساختار به موضوع تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد در امر مبارزه با اعتیاد پرداخته‌اند.

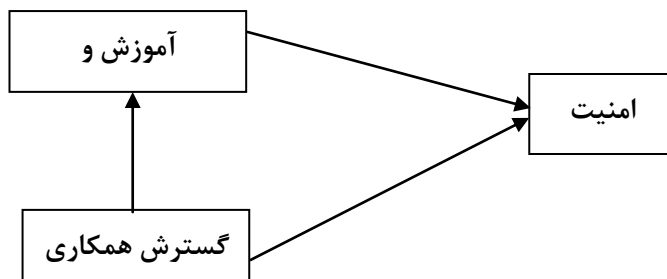
در پروژه تحقیقاتی ستاد مبارزه با مواد مخدر، «مشارکت اجتماعی و سازمان‌های غیردولتی» در سال ۱۳۹۳ به مشارکت اجتماعی و سازمان‌های غیردولتی پرداخته شده است.

سیایمونسن و همکاران (۲۰۰۲) در پژوهشی تحت‌عنوان «مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در بازسازی سکونتگاه‌های غیررسمی، نتیجه گرفتند که با استفاده از ایجاد تعاونی‌هایی در مناطق اسکان غیررسمی و طرح‌های اقتصادی مناسب، می‌توان گرایش‌های ساکنان را به سوی مشارکت کردن سوق داد و نیازهای شخصی آنان را تا حدودی در این راستا تأمین نمود (روهنا، ۱۳۹۳).

با توجه به بسترسازی مناسب در سال‌های اخیر جهت رشد و اعتلای سازمان‌های مردم‌نهاد جهت تأمین نظم و امنیت عمومی در جامعه و از جمله مبارزه با بلای خانمان‌سوز اعتیاد و مواد مخدر به‌نظر می‌رسد این اعتماد و اطمینان لازم در این خصوص توسط دولت شکل گرفته و روزبه‌روز با توجه به موقعیت و عملکرد این سازمان‌ها در حال بهبود و پیشرفت می‌باشد.

مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مبانی نظری پژوهش مدل مفهومی زیر ارائه می‌گردد:

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

همچنین فرضیه‌های تحقیق نیز عبارت می‌باشند از:

- به نظر می‌رسد سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی به شهروندان در زمینه پیشگیری و ارائه خدمات عمومی به افراد معتاد یا در خطر اعتیاد، در ایجاد امنیت عمومی و در امر مبارزه با مواد مخدر نقش خود را ایفا نمایند.
- به نظر می‌رسد، ناجا با انعقاد قرارداد و گسترش همکاری با شهرداری و بهزیستی که مرتبط با سازمان‌های مردم‌نهاد می‌باشند می‌تواند نقش مؤثری در زمینه تولید امنیت عمومی (مبارزه با مواد مخدر) ایفا نماید.
- به نظر می‌رسد گسترش همکاری بین سازمانی‌های مردم‌نهاد و سازمان‌های مرتبط به آن‌ها با ناجا می‌تواند منجر به گسترش آموزش و اطلاع‌رسانی شود.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی است. روش تحقیق پیمایشی است و برای گردآوری اطلاعات در زمینه‌ی ادبیات نظری و تجربی موضوع، از منابع کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای مطلع و خبره در امر سازمان‌های مردم‌نهاد سازمان‌های شهرداری و بهزیستی شهر کرمانشاه می‌باشد. همچنین معیار انتخاب این افراد بر اساس این فاکتور می‌باشد که در زمینه‌ی فعالیت‌های ایجادکننده‌ی امنیت عمومی سابقه‌ی اجرایی داشته باشند. بر این اساس میزان جامعه‌ی آماری ۳۸۵ نفر می‌باشد که بر اساس جدول جرسی مورگان نمونه آماری ۱۸۱ نفر در نظر گرفته شده است. ابزار گردآوری پرسشنامه‌ی در مقیاس طیف لیکرت با بازه‌ی ۱-۵ بوده است. برای تعیین روایی این پرسشنامه، از سنجش سازه و تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. شاخص GFI که یکی از معیارهای سنجش روایی است، در این پژوهش بیشتر از ۰/۹۰ است. همچنین ابتدا پرسشنامه را در اختیار چند تن از اساتید و خبرگان امر قرار دادیم؛ آنگاه پس از اخذ نظرهای اصلاحی و تعدیل برخی از موارد، آن‌ها را در اختیار ۲۰ نفر از جامعه‌ی آماری به‌عنوان نمونه مقدماتی قرار داده شد. نظرهای اصلاحی آن‌ها نیز دریافت و مرتبط بودن پرسش‌ها با توجه به جامعه‌ی آماری مورد مطالعه تأیید شد. آنگاه از پرسشنامه نهایی برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. همچنین برای تعیین میزان اعتماد یا پایایی این پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS و آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. اگرچه حداقل مقدار قابل قبول برای این ضریب، ۰/۷ است، مقدار ۰/۶ و حتی ۰/۵۵ نیز قابل قبول است، با این حال میزان آلفای محاسبه‌شده برای کل پرسشنامه، ۰/۹۱

می‌باشد که این عدد مؤید آن است که پرسشنامه، قابلیت اعتماد بالایی داشته است. همچنین در پژوهش حاضر جهت تأیید فرضیات پژوهش از مدل معادلات ساختاری نرم‌افزار AMOS استفاده شده است. در واقع، یکی از مناسب‌ترین روش‌های تجزیه و تحلیل در مطالعه‌های علوم رفتاری و اجتماعی، تجزیه و تحلیل چندمتغیره است. این روش، ترکیبی پیچیده از ریاضی و آمار است که می‌خواهد از روش‌هایی چون تجزیه و تحلیل عاملی، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر، برای تجزیه و تحلیل پدیده‌های پیچیده که در قالب یک سیستم پیچیده است، استفاده کند.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

منظور از مدل معادلات ساختاری، صرفاً تبیین روابط علی بین متغیرهاست. هدف این مدل، کشف آثار مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پنهان برون‌زا بر متغیرهای پنهان درون‌زا است. مدل معادلات ساختاری، یکی از روش‌های بسیار پیچیده و پیشرفته‌ی آماری است که از روش‌های دیگر آماری، مزایای بیشتر و بهتری دارد. بعضی از این مزیت‌ها را می‌توان این‌گونه برشمرد: سنجش هم‌زمان چند متغیر وابسته و مستقل که در روش‌های آماری دیگر قابل ارائه نیست، ارزیابی الگوی سنجش و اندازه‌گیری از طریق تجزیه و تحلیل عاملی، هم اکتشافی و هم تأییدی. به منظور ارزیابی مدل مفهومی پژوهش و همچنین اطمینان از وجود یا عدم وجود رابطه‌ی علی میان متغیرهای پژوهش و بررسی تناسب داده‌های مشاهده‌شده با مدل مفهومی پژوهش، فرضیه‌های تحقیق با استفاده از مدل معادلات ساختاری آزمون شد. در این روش از نرم‌افزار AMOS استفاده شده است که خروجی‌های به دست آمده نشان‌دهنده تأیید یا عدم تأیید مدل مفهومی تحقیق است.

جدول ۲. عنوان متغیرها در نمودار

ردیف	متغیر	عنوان در نمودار
۱	امنیت عمومی (مبارزه با مواد مخدر)	Public Security
۲	گسترش همکاری	Cooperation
۳	آموزش و اطلاع‌رسانی	Learning

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل معادلات ساختاری

شاخص	اختصار	برازش قابل قبول	برازش محاسبه شده
سطح تحت پوشش کای دو	Chi-Square	بزرگ‌تر از ۵ درصد	۰.۱۸
شاخص نیکویی برازش	GFI	> ۰.۹	۰.۹۲
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده	AGFI	> ۰.۹	۰.۹۱
شاخص برازش هنجار نشده	NNFI	> ۰.۹	۰.۹۶
شاخص برازش هنجار شده	NFI	> ۰.۹	۰.۹۲
شاخص برازش تطبیقی	CFI	> ۰.۹	۰.۹۵
شاخص برازش نسبی	RFI	> ۰.۹	۰.۹۳
شاخص برازش فزاینده	IFI	0 – 1	۰.۰۴۴
شاخص برازش مقتصد هنجار شده	PNFI	> ۰.۵	۰.۱۹
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	< ۰.۱	۰.۰۸۸
کای مربع بهنجار شده	CMIN	مقداری بین ۱ تا ۳	۲.۳۳

همانگونه در نمودار و جداول نشان داده شده است، متغیرها و به عبارتی فرضیه تحقیق که عبارت بود از امنیت عمومی از طریق ایجاد تفاهم بین ناجا، شهرداری و بهزیستی وهم ایجاد و انجام آموزش و یادگیری برای معتادین و بازتوانبخشی آن‌ها از طریق این تفاهم نامه تایید گردید.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در جامعه ما با توجه به باورهای اسلامی و ضرورت‌های انقلابی و مطلوبیت‌های اجتماعی، حضور مردم در تمامی صحنه‌ها و مشارکت آنان در ابعاد سیاسی و اجتماعی به‌عنوان یک عامل مهم در توسعه و سازندگی مورد توجه بسیار است. با گسترش روزافزون سازمان‌های غیردولتی در دو دهه اخیر، دولت طی مصوبه سال ۱۳۸۴ آئین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی را ابلاغ نمود که در آن سازمان غیردولتی به تشکل‌هایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص

۱۶۲ فصلنامه امنیت ملی، سال هفتم، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۶

حقیقی یا حقوقی غیر حکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوطه تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشد. رهبر معظم انقلاب در ۱۳۸۵/۰۷/۱۲ سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر را در ۱۱ ماده ابلاغ فرمودند که ۳ ماده از آن درباره مشارکت مردمی می‌باشد:

ماده ۴: اتخاذ راهکارهای پیشگیرانه در مقابله با تهدیدات و آسیب‌های ناشی از مواد مخدر و روان‌گردان با بهره‌گیری از امکانات دولتی و غیردولتی با تأکید بر تقویت باورهای دینی مردم و اقدامات فرهنگی، هنری، ورزشی، آموزشی و تبلیغاتی در محیط خانواده، کار، آموزش و تربیت و مراکز فرهنگی و عمومی.

ماده ۷: اتخاذ تدابیر لازم برای زمینه‌سازی حمایت‌های اجتماعی پس از درمان مبتلایان به مواد مخدر و انواع روان‌گردان در زمینه اشتغال، اوقات فراغت، ارائه خدمات مشاوره و پزشکی و حمایت‌های حقوقی و اجتماعی برای افراد باز توانی شده و خانواده‌های آن‌ها و نیز فراهم نمودن امکانات خدمات درمانی و نیازهای حمایتی افراد مذکور.

ماده ۹: اتخاذ تدابیر لازم برای حضور و مشارکت جدی آحاد مردم و خانواده‌ها و حمایت از تشکل‌های مردمی در زمینه‌های پیشگیری، کاهش آسیب و درمان معتادان.

با توجه به تأکیدی که در قوانین و اسناد بالادستی در خصوص بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در امر مبارزه با مواد مخدر و تامین امنیت عمومی وجود دارد، ناجا به‌عنوان یکی از متولیان اصلی امنیت عمومی و مبارزه با مواد مخدر می‌تواند از ظرفیت این سازمان‌های مردم‌نهاد (شهرداری و بهزیستی) استفاده نماید، زیرا ارتباط میان امنیت عمومی و مشارکت مردمی یک ارتباط دوسویه است. از یک طرف گسترش امنیت می‌تواند زمینه‌ساز توسعه مشارکت‌های مردمی باشد و از طرف دیگر افزایش مشارکت‌های مردمی پشتوانه محکمی برای حاکمیت و بقای امنیت جامعه است. برای توسعه مشارکت مردمی باید امنیت عمومی (اجتماعی) به‌عنوان زمینه آن به وجود آید؛ چون این سازمان‌های مردم‌نهاد ارتباط مستقیم و همه‌جانبه‌ای با سازمان‌های مردم‌نهاد غیردولتی دارند و ناجا می‌تواند از این ظرفیت‌ها در امر مبارزه با مواد مخدر و نهایتاً افزایش ضریب امنیت عمومی استفاده نماید.

چنان‌که پیش‌تر در این تحقیق تبیین شد امنیت عمومی در نتیجه‌ی صیانت از مناسبات اجتماعی افراد، نهادهای مدنی و بروکراسی دولتی حاصل شده و نهایتاً از ظهور، توسعه و نهادینه شدن فسادهای مختلف جلوگیری می‌کند. ارتقای امنیت عمومی به معنای ارتقای امنیت شهروندان در

شبکه تعاملات فرد، دولت و جامعه و با مأموریت‌های سازمان پلیس امکان‌پذیر است. با توجه به اینکه فرد معتاد و خانواده او به جهت بیکاری، افت شخصیت اجتماعی و گرانی مواد مخدر مورد نیاز فرد معتاد، دچار فقر مفرط می‌گردند، اثرات فردی و خانوادگی و گروهی از جمله سرخوردگی اجتماعی، افسردگی، سوء تغذیه، عدم اعتماد به نفس و افت تحصیلی بر فرزندان، سکونت در حاشیه‌ی شهرها و از هم پاشیدگی خانواده و طلاق نیز ظاهر می‌گردد. بدیهی است همگی این موارد آثار سوء امنیتی و انتظامی داشته و موجب افزایش ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی در سطح شهر به ویژه افزایش وقوع سرقت و سرانجام باعث کاهش ضریب احساس امنیت عمومی شهروندان شده و علاوه بر نامناسب‌سازی فضاهای شهری، پتانسیل جرم‌خیزی را نیز افزایش می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های وجود عینی و ذهنی امنیت عمومی در جامعه، کاهش یا افزایش جرم سرقت و آسیب‌های اجتماعی در آن است. حضور معتادان متجاهر در سطح شهر (پارک‌ها، زیر پل‌ها، حاشیه‌ی شهر و...) ضمن اینکه چهره شهر را تحت تأثیر قرار می‌دهند، آحاد شهروندان علی‌الخصوص کودکان، خردسالان و بانوان رهگذری که در شهر تردد می‌کنند نیز خود را از این افراد دور کرده و احساس امنیت نمی‌کنند. حتی خانواده‌ها نیز به پارک‌ها و محل‌هایی که معتادان متجاهر در آن باشند مراجعه نمی‌کنند. لذا اگر ناجا با استفاده از ظرفیت‌های سازمان بهزیستی و شهرداری که ارتباط تنگاتنگی با سازمان‌های مردم‌نهاد دارند، نسبت به جمع‌آوری معتادان اقدام نماید، ضمن پاکسازی محیط شهری، موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی به ویژه کاهش وقوع سرقت و نهایتاً ارتقای میزان امنیت عمومی در ابعاد مختلف فیزیکی و روانی بخش اعظمی از شهروندان را به دنبال خواهد داشت.

پیشنهاد

در عرصه مبارزه با مواد مخدر به‌طور حتم دولت که وظایف سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت، هماهنگی و نظارت را به عهده دارد در اجرا به تنهایی قادر به انجام وظایف خود نخواهد بود و ضروری است از مشارکت فکری، عملی و مالی مردم در قالب شکل‌های سازمان یافته استفاده کند. در این راستا به‌منظور جلب مشارکت گسترده سازمان‌های مردم‌نهاد پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. اقدامات ناجا برای جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در امر مبارزه با مواد مخدر:
 - ۱-۱- کمک ناجا به ایجاد و یا تقویت تشکل‌های خودجوش و مردم‌نهاد در امور مبارزه با مواد مخدر.
 - ۱-۲- اعتمادسازی و ایجاد ارتباط، مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در درازمدت مورد توجه و حمایت جدی ناجا باشند.
 - ۱-۳- حمایت از فعالیت فراگیر سازمان‌های مردم‌نهاد علیه کشت، تولید، ورود، صدور، نگهداری، عرضه مواد مخدر و روان‌گردان.
 - ۱-۴- توسعه، تجهیز و تقویت امکانات اطلاعاتی به‌ویژه استفاده از امکانات سازمان‌های مردم‌نهاد در این زمینه.
 - ۱-۵- کم کردن بوروکراسی اداری در جهت کسب پروانه بهره‌برداری و جمع‌آوری معتادان و کارتن‌خواب‌ها.
 - ۱-۶- حمایت و حفاظت از جان و حیثیت سازمان‌های مردم‌نهاد.
- ۲- اقدامات شهرداری برای جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در امر مبارزه با مواد مخدر:
 - ۲-۱- به‌کارگیری ظرفیت و توان سازمان‌های مردم‌نهاد در سالم‌سازی محلات و اماکن عمومی.
 - ۲-۲- ایجاد و ساخت اردوگاه‌های ترک اعتیاد برای معتادان که پس از جمع‌آوری توسط ناجا به آنجا معرفی گردد.
 - ۲-۳- بهره‌مند شدن از اجتماعات مردمی نظیر انجمن‌های محله‌ای، اولیا و مربیان و خانواده‌ها.
 - ۲-۴- استفاده و بهره‌مند شدن از امکانات و خدمات مردمی خیرین و نیکوکاران.
 - ۲-۵- گسترش مراکز فرهنگی و اجتماعی
- ۳- اقدامات بهزیستی برای جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در امر مبارزه با مواد مخدر:
 - ۳-۱- حمایت از مشارکت‌های مردمی در جهت پیشگیری، کاهش آسیب و درمان معتادان.
 - ۳-۲- مساعدت در زمینه تأمین شرایط مکفی حضور و مشارکت جدی آحاد مردم در جهت پیشگیری، کاهش آسیب و درمان معتادان.
 - ۳-۳- استفاده نمودن از امکانات مالی و خدماتی در اختیار سازمان‌های مردم‌نهاد.

منابع و مأخذ:

- قرآن کریم.
- افتخاری، اصغر؛ نیازی، غلامحسین (۱۳۹۱). «امنیت عمومی در اندیشه و بیانات مقام معظم رهبری»، فصلنامه دانش انتظامی، سال دوازدهم، شماره دوم.
- جلالی، محمد، نمایان، پیمان (۱۳۸۴). «امنیت عمومی در پرتو مشارکت مردمی»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم.
- خانجانی، اسماعیل (۱۳۹۲). «نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از اعتیاد»، ماهنامه اطلاع‌رسانی و پیشگیری اداره بهزیستی محلات، سال سوم، شماره ششم.
- خیبری، کاوه (۱۳۸۹). «بررسی نقش، اثر و امکانات دستگاه‌های مؤثر در مبارزه با مواد مخدر با هدف استانداردسازی شاخص‌های تلفیقی و ترکیبی نظارت بر سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر»، ماهنامه جامعه و فرهنگ، سال سوم، شماره چهارم.
- خوبان، لیلا (۱۳۹۱). بررسی جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در حکمروایی خوب شهری با تأکید بر مشارکت شهروندی، مجموعه مقالات حکمروایی خوب شهری، تهران.
- دیهیم، علیرضا (۱۳۸۷). «نقش سازمان‌های غیردولتی در امر نظارت و مبارزه با فساد، بولتن پژوهش ۲، تهران: معاونت پژوهشی سازمان بازرسی کل کشور.
- دیهیم، علیرضا و همکاران (بی تا). بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی در زمینه مبارزه با فساد و ارائه مدل بومی در کشور، تهران: زمان نو.
- رفیعی، فرشاد (۱۳۸۷). نقش سازمان‌های مردم‌نهاد جوانان در گسترش امنیت اجتماعی، همایش پلیس و امنیت اجتماعی، زنجان: فرماندهی انتظامی استان زنجان.
- روئنا، محمد؛ پوراسدی، محمد؛ فتح‌الهی، سیدسیامک (۱۳۹۱). «ارزیابی میزان مشارکت مدنی در پیشگیری از جرم با تأکید بر سرقت»، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی. سال اول. شماره چهارم.
- ره‌پیک، سیامک (۱۳۸۵). «درک امنیت عمومی»، فصلنامه امنیت عمومی. سال اول، شماره یک.
- رضایی قلعه‌تکی، زهرا (۱۳۸۳). بررسی عملکرد سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران، تهران: مرکز امور مشارکت زنان.
- زال‌پور، کیانوش (۱۳۸۵). بررسی تأثیر اقدامات سازمان‌های مردم‌نهاد بر پیشگیری از ارتکاب جرم زنان سرپرست خانوار، تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
- سعیدی، علیرضا؛ وجودی، مهدی (۱۳۸۳). نقش سازمان‌های غیردولتی در مدیریت بحران، تهران: سما.

۱۶۶ فصلنامه امنیت ملی، سال هفتم، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۶

- صادقی، مریم (۱۳۸۴). «سازمان‌های غیردولتی در نگاه تطبیقی»، فصلنامه فقه و حقوق اسلامی، شماره ۴۰.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت، تهران: نشر نزدیک.
- غفاری، غلامرضا؛ جمشیدزاده، ابراهیم (۱۳۹۰). مشارکت‌های مردمی و امور شهری، تهران: جامعه و فرهنگ.
- غفاری، علی‌رضا (۱۳۹۱). نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در کاهش مصرف مواد مخدر، تهران: علوم پلیس.
- قاسمی، ابوالفضل (۱۳۹۳). حکمرانی خوب به مثابه الگویی برای مبارزه با فساد و ارتقای سلامت اداری در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بابل: دانشگاه مازندران.
- کیانی هفت‌لنگ، کیانوش (۱۳۸۹). نگاهی به قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران در زمینه مبارزه با مواد مخدر، تهران: جامعه و فرهنگ.
- گلشن‌پژوه، محمودرضا (۱۳۹۰). راهنمای سازمان‌های غیردولتی، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر تهران.
- مکی‌علمداری، سارا؛ جلالی‌پور، حمیدرضا (۱۳۹۲). «تحلیل عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر با نگاه عاملیت ساختار»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال چهاردهم.